

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ—15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

1927

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 44
ΑΘΗΝΑΙ

πικρός, ειρων και καυστικός σάν εκείνους, ήδονιοτής σάν εκείνους και αδιάφορος ως πρὸς τήν ήθική (amoral). Ἡ αίσθαντικότητα του όμως ήταν πολύ πιδ πλούσια, γι' αυτό και φαντάζομαι ὅτι τὸν Ζαχαριάδη δὲν θὰ τὸν ἐνδιέφερε ὅπως ἕναν Chamfort ἢ ἕναν Ριβαρὸλ π.χ. ὁ ἄνθρωπος πρωτίστως ως ψυχολογικὸ φαινόμενο, ἀλλὰ τὸ ὠραίο στις ἐκλεκτότερες του ἐκδηλώσεις. Καὶ ἀκόμη: στὸν Ζαχαριάδη βρῖσκομε ὅλες τις λεπτές ἀποχρώσεις και τις ἀδιόρατες ψυχικὲς φωτοσκιάσεις, καθὼς λέγει ὁ ἴδιος σ' ἕνα ἀπὸ τὰ «Ἐφήμερα», πού σπάνια συναντοῦμε στοὺς γάλλους moralistes τοῦ 18ου αἰῶνος, και μιὰ φρεσκάδα και ἕνα πλάτος ψυχικῆς ἀναπνοῆς πού κανεὶς σχεδὸν ἀπ' ἐκείνους δὲν διεικέρησε, γιατί τοὺς εἶχε ὀλοτελα στεγνώσει ὁ ἀκρατος ρασιοναλισμὸς τῆς ἐποχῆς των. Διανπόσιτος, κάτω ἀπὸ τὸν ειρωνα ἔκρυβε τὸν πιδ γενναϊόψυχο, τὸν πιδ ἐνθουσιώδη ἄνθρωπο. Δὲν ξεχνῶ μὲ τί θέρμη μίλησε γιὰ τὸν Γρουπάκη, γιὰ τὸν Βάρναλη, γιὰ τὸν Σικελιανό. Τὸ ἴδιο και ὁ σκεπτικισμὸς του, ὁ βαθὺς και ἔμφυτος, δὲν τὸν ἐμπόδιζε νὰ ὑπερασπίζεται μὲ φανατισμὸ σχεδὸν, ὅ,τι ἀγαποῦσε. Ἄς θυμηθοῦμε τὴν περιφρημὴ του συζήτηση μὲ τὸν μακαρίτη Σκληρό. Ἡ συζήτηση ἐκείνη δίνει ἰσως τὴν ἐντύπωση σὲ ὅσους δὲν γνωρίζουν καλά τὸν Ζαχαριάδη, ὅτι δὲν ήταν παρὰ μόνον ἕνας ἐστὲτ. Καὶ ἐστὲτ ήταν μὲ τὴν καλὴ σημασία τοῦ ὄρου, πράγματι. Ἄλλ' οὔτε ἀπ' τὸν αἰσθητισμὸ του κυρίως, οὔτε ἀπ' τὸν νισεῖσμό του, οὔτε ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση πρὸς μιὰ στάση πού εἶχε ἤδη πάρει,—ἀδυναμία ἀπίθανη γιὰ ἕναν Ζαχαριάδη,—ἐπήγαζε ἢ ἀντιπάθεά του πρὸς τὸν σοσιαλισμὸ. Τὸν σοσιαλισμὸ τὸν ἀντιπαθοῦσε, γιατί φύσει ἀπαισιόδοξος και πάρα πολὺ καλλιτέχνης, φοβόταν μήπως ἢ ἐπικράτησῇ του στερέψει μιὰ μεγάλη πηγὴ χαρᾶς, τὴν τέχνη.

Δὲν λάβαινε ὑπ' ὄψιν τὸν νέο ήθικὸ πλοῦτο τοῦ ἀνθρώπου, τὸν μοναδικὸ ἰσως, τὸν ἀφάνταστο, πού μπορεί ν' ἀναπηδήσει ἀπὸ μιὰ νέα κοινωνικὴ σύσταση (και ψυχικὴ συνελῶς), πλοῦτο ήθικὸ τόσο σημαντικὸ ὥστε και τὴν πλήρη ἀκόμη ἐξαφάνιση τῆς τέχνης, (πού δὲν ὑπάρχει τέτοιο ἐνδεχόμενο) νὰ μπορεί κανεὶς νὰ τοῦ θυσιάσει.

Τὴν «στενότητα» ὡς τόσο αὐτὴν τοῦ Ζαχαριάδη τοῦ τὴν συγχωρεῖ κανεὶς. Δὲν ήταν «πόζα», ἀλλ' ἐπήγαζε ἀπὸ τὴν φύση του και τὸν νισεῖσμό, ἀπὸ τὸν ὅποιον εἶχε βαθύτατα ποτιστεῖ, και πού τὸν ἔκαμνε νὰ βλέπει πολλὰ ζητήματα ἀπ' τὴν μιὰ τους μονάχα ὄψη.

Ἔτσι πού τὸν σκισαρίζα—σχηματοποιώντας τον ἀλλ' ὄχι και παραμορφώνοντας τον, φαντάζομαι,—δὲν βρῖσκομε τὸν Ζαχαριάδη, ὀλόκληρον τοῦλάχιστον, και ὡς λογοτέχνη και ὡς ἄνθρωπο, στὰ «Ἐφήμερά» του.

Τὸ σπιθοβόλημα τοῦ πνεύματός του ὑπάρχει μόνον σ' αὐτά, καθὼς πολὺ σωστά παρατηρεῖ ὁ κ. Καραβίας, ἀλλ' ὄχι και ἡ πονεμένη καρδιά του. Τὸν πόνο τῆς καρδιᾶς του μᾶς ἀφήνει νὰ τὸν μαντέψωμε, ποτὲ ὁμως δὲν τὸν δείχνει φανερά, και πολὺ λιγώτερο, δὲν τὸν ἀπλώνει. Βέβαια γιατί θὰ ήταν τὸ πιδ ἀκατάλληλο πρᾶγμα σ' ἕνα χρονογράφημα πού πρέπει προπαντὸς νὰ εἶναι διασκεδαστικὸ, ἀλλὰ και γιατί τὸν πόνο θὰ τὸν θεωροῦσε κάτι ἐξαιρετικὰ, πολῦτιμο και ὁ Ζαχα-

ριάδης, γιὰ νὰ τὸν φανερώσει σ' ἀδιάφορους και νὰ τὸν κάνει ἔτσι, κατὰ κάποιον τρόπο, ἀγοραῖον. Ἄλλ' ἰσως και κάποια ἔμφυτη αἰδώς, ἢ μᾶλλον ὁ σκεπτικισμὸς και ἡ ειρωνική του φύση νὰ ἐπιγαν μέσα του, εὐθύς ὡς γεννιόταν, κάθε πονεμένη ἐξομολογητικὴ του διάθεση.

Ἡ ειρωνεία εἶναι ἡ κύρια ἀν ὄχι ἡ μοναδική νότα σὲ ὅλα τὰ «Ἐφήμερα». Λεπτὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, κάποτε φθάνει και ὡς στὸν καυστικώτερο σαρκασμὸ, χωρὶς ὁμως νὰ γίνεῖ ποτὲ πικρόλογη. Κάποιο χαμόγελο πάντα τῆς μένει. Τὸ χαμόγελο αὐτὸ τὸ βρῖσκομε και ὅπου ὁ Ζαχαριάδης ειρωνεύεται θεσμούς, ἤθη, καταστάσεις, συνήθειες, και πολὺ φανερώτερο, στις πολὺ ἐπιτυχημένες καρικατοῦρες του «τύπων»: τοῦ «σοβερού», τοῦ «συζητητοῦ», τοῦ «πολυάσχολου», τοῦ «χαίνου», τοῦ «βιαστικοῦ». Ἰσως ἐκτοξεύοντας τὰ ειρωνικά του βέλη νὰ μὴ χαμογελοῦσε ὁ Ζαχαριάδης; ἔμεῖς ὁμως χαμογελοῦμε· και θὰ γελοῦσαμε ἰσως καμμιά φορὰ («Κελαρύσματα») ἀν τὸ καμικὸ τάλαντό του ήταν πιδ δυνατὸ ἢ ἀν τὸ χρησιμοποιοῦσε σὲ μεγαλειώτερη δόση.

Πίσω ἀπὸ τὸν σαρκαστὴν, λέγει ὁ κ. Καραβίας, ὑπάρχει πάντοτε ὁ πονεμένος, ὁ ἀηδιασμένος ἄνθρωπος. Δὲν ἐπιδίδεται κανεὶς εἰς τὸν κόπον νὰ ειρωνευθῇ κάτι πού δὲν τὸν ἔχει ἐγγίξει.

Πολὺ σωστά. Καὶ ἡ ειρωνεία τοῦ Ζαχαριάδη κρύβει ἀφαλῶς και πικρία, και ἀπογοήτευση, και ὅλη τὴν ἀπαισιοδοξία των ὑλιστῶν φιληδόνων, και ὅλες ἐκείνες τις χίλιες μυστικὲς πληγὲς πού ἀδιάκοπα ἢ ἐπαφὴ μὲ τὸν κόσμον ἀνοίγει στὰ βάθη των εὐαίσθητων, των ἀπαιτητικῶν, των φιλόδοξων, των ἀριστοκρατικῶν ἀνθρώπων.

Δὲν εἶναι ἀσχοπο ἀλλὰ και δὲν θὰ μᾶς ταπεινωνε κάπως τὸ νὰ δεῖξωμε ὅ,τι ἔχουμε ὑποφέρει ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους; Ἄς τὸ κρύβωμε καλλίτερα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας και ἄς προσπαθοῦμε τὸ πολὺ κάποτε κάποτε νὰ ἐκδικούμεθα. Νὰ ἐκδικούμεθα μὲ τὰ μέση μας, μὲ τὴν ειρωνία, μὲ τὸν ἑλαφρὸ διασυρμὸ, μὲ τὸ τσοῦξιμο ἀλλ' ὄχι και μὲ τὸ δάγκωμα. Θὰ μᾶς μείωνε πολὺ νὰ φανοῦμε κακωρεχεῖς και χολωμένοι, ἄλλως τε και ἀξίζει τάχα τὸν κόπο; Ἔτσι ὁ Ζαχαριάδης ειρωνεύεται τις γυναῖκες γιὰ τις ὁποῖες συχνότερα μιλεῖ φιλήδονος, θὰ ζήτησε ἀπὸ τὰ σκληρά, ἐγωϊστικά, ἀλλὰ και ἐξαισία αὐτὰ πλάσματα, πολλὰ περισσότερα ἀπ' ὅσα ήταν δυνατὸν νὰ τοῦ δώσουν. Καὶ ὅπως ήταν φυσικὸ, ἀντὶ νὰ ρίξει τὸ ἀδικο στὸν ἑαυτὸ του, τὸ ἔρριξε στις γυναῖκες. Νὰ εἶχε καταστήσει ἄραγε μισογύνης; Δὲν τὸ πιστεύω. Ὡς τόσο κάπου γράφει τὸ στριντμπερικώτατο αὐτό: «καμμιά προφύλαξις, προκειμένου περὶ γυναικός, δὲν εἶναι περιττή».

Π.

Κώστας Παρορίτης. Οἱ «Δυὸ Δρόμοι».
Ἀθῆναι 1927.

Γιὰ τὸν Ἀντρέα Κράλη, τὸν κύριον ἥρωα τοῦ ρομάντζου «Οἱ Δυὸ Δρόμοι»—πού δὲν τότε θέλησε βέβαια κατὰ σύμπτωση ὁ συγγραφέας τοῦ ἔργου δάσκαλο, μὲ δράση σημαντικώτατη ὑπὲρ τοῦ σοσιαλισμοῦ ἐξωσχολική, και καινοτόμο μυθιστοριογράφο—μαθαίνομε στὴ σελίδα 139 τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ Ἀντρέας δούλευε σὲ μιὰ γί-

»παρθένα. Αὐτὸς εἶτανε ὁ εἰσηγητὴς τοῦ κοινωνι-
»στικῆς ρομάντζου στὸν τόπο του. Μπροστά του
»δὲν ἔστικε καμιά φιλολογικὴ παράδοση γιὰ νὰ
»πατήση ἀπάνω της καὶ νὰ στηριχθῆ. Ζοῦσε σ'
»ἐναν κόσμιο καινούριω ὅπου ἔπρεπε ὄλα νὰ τὰ
»δημιουργήσῃ αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχή. Οἱ ἄλλοι βα-
»δίζανε σ' ἕνα δρόμο εὐκόλο καὶ χιλιοπατημένο,
»αὐτὸς ἀνοίγε δρόμο, πάλαιβε νὰ δαμάσῃ ἕνα
»ύλικὸ σκληρό, ἀκατέργαστο, νὰ ὑποτάξῃ, νὰ ρυ-
»θμίσῃ, νὰ ὀργανώσῃ, νὰ δώσῃ μορφή στὸ χάος».

Νομίζω πὼς δὲν τὸν ἀδικῶ, ἀν τὸν ἴδιο τὸ
συγγραφέα τοῦ ρομάντζου «Οἱ Δυὸ Δρόμοι» τὸν
ἀναγνωρίσω στὸ πρόσωπὸ τοῦ Ἄντρεά. Γιατί κι
αὐτὸς θέλησε κι ἐπιχειρεῖ νὰ γίνει στὸν τόπο μας
εἰσηγητὴς τοῦ κοινωνιστικῆς ρομάντζου καὶ μο-
χθεῖ νὰ δώσῃ μορφή στὸ χάος, πὸν μόνος του
πιθανότατα τὸ δημιουργήσε μέσα του, μετὰ τὸ ν'
ἀποφεύγει θεληματικὰ τὴν ὅποιαδήποτε φιλολο-
γικὴ παράδοση καὶ νὰ περιφρονεῖ συνειδητὰ τὴν
κάθε ἀρχὴ τῆς *Μιάς Τέχνης* καὶ κάθε σύγχρονη
αισθητικὴ ἀντίληψη.

Σύμφωνο, λοιπόν, μετὰ τὸ φιλοδοουλεμένο αὐτὸ
πρόγραμμα γράφει καὶ τὸ κοινωνιστικὸ ρομάν-
τζο «Οἱ Δυὸ Δρόμοι». Κι ἐπομένως τοῦ κάκου θ'
ἀναζητούσαμε σ' αὐτό, εἴτε τὸ μῦθο, εἴτε τὸ χά-
ρισμα τῆς εὐχάριστης διηγήσεως, εἴτε τὴν περι-
γραφή τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλον-
τος ὅπου θὰ ζοῦσαν καὶ θὰ ἐνεργοῦσαν οἱ ἥρωες
του οἱ ψυχολογημένοι, οἱ φυσιολογικοὶ ἄνθρωποι,
οἱ ζωντανοί, μετὰ συμφέροντα, μετὰ πάθη, μετὰ συναι-
σθήματα. Τίποτ' ἀπ' ὄλα αὐτὰ δὲ θὰ βροῦμε. Τὸ
κοινωνιστικὸ ρομάντζο κατὰ σύστημα δὲν καταδέ-
χεται νὰ μεταχειρισθῆ τὰ μέσα, μετὰ τὰ ὅποια
ἕνα μυθιστόρημα κοινωνικὸ, ρεαλιστικὸ, ψυχο-
λογικὸ ἢ καὶ ἐξωτικὸ, γραμμμένο μετὰ τοὺς κανόνες
τῆς μιάς τέχνης (τῆς ἀστικῆς !) κατορθώνει νὰ
μᾶς κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον, νὰ μᾶς θέλγει, νὰ μᾶς
συνεπαίρνει, νὰ μᾶς συγκινεῖ καὶ ἔμμεσα νὰ μᾶς
διδάσκει.

Τὸ κοινωνιστικὸ ρομάντζο φαίνεται πὼς τὸ ἐν-
νοεῖ ὁ συγγραφεὺς του κατ' ἐξοχὴν *ἀσκητικὸ*
κι ἀπ' εὐθείας *διδαχτικὸ*. Καὶ γιὰ τὸ ὄμο μά-
θημα ἀρκεῖ στίς σελίδες τοῦ ρομάντζου νὰ κά-
νουν τὴν ἐμφανισθῆ τους κάποια ὄντα-σκιεὶς ἀνθρώ-
πων, ἢ καὶ μαριονέτες—γιὰ νὰ ποῦν ἀοριστολο-
γίες καὶ πολλὰς φορὲς κοινοτοπικὰ φρασίδια γιὰ
τὴν κοινωνικὴ ἀδικία.

Κι εἶτσι ὅποιος ἀπὸ τοὺς κοινούς θνητοὺς
(τοὺς πῖο καλοπροαίρετους) διαβάσει τοὺς Δυὸ
Δρόμους, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος ἀποκομίζει
μὴν ἐντύπωση—ὅτι βρέθηκε ξαφνικὰ σ' ἕναν
κοσμικὸ πολὺ περίεργο, ἀπλαστο, ἀνοργάνωτο,
χαώδικο, ὅπου πηγαινοέρχονται γιὰ νὰ σοβαρο-
κουβεντιάσουν τάχα κάποια ἀνευρα καὶ ἄσαρκα
ὄντα. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀναγνώστες κι ἐγὼ
δὲν θὰ εἶχα νὰ προσθέσω τίποτ' ἄλλο γιὰ τὴ
μορφή τοῦ κοινωνιστικῆς ρομάντζου «Οἱ Δυὸ Δρό-
μοι». Κ' ἐπειδὴ σ' ἕνα ἔργο τέχνης ἢ οὐσίας του
εἶναι συνοφασμένη κι ἀποτελεῖ κάτι ἀξεχώριστο
μετὰ τὴ μορφή δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ προστεθῆ καὶ
τίποτα γιὰ τὴν οὐσία—τὸ *θέμα* δηλαδὴ.

Ἀπὸ τὴ στιγμὴ, ὅμως, πὸν διακρίναμε καὶ
ἔξερομε πὼς τὸ κοινωνιστικὸ ρομάντζο τὸ ἐννοεῖ
ὁ εἰσηγητὴς του συγγραφεὺς διδαχτικὸ κατ' ἐ-
ξοχὴν ἔργο, ἢ καλὴ πίστη ἐπιβάλλει νὰ ἐξετασθῆ

καὶ τὸ θέμα ἄσχετα ἀπὸ τὴ μορφή. Ὁμολογῶ
μάλιστα, ὅτι διαβάζοντας τὸ ρομάντζο δὲν ἐνω-
σα πιά αισθητικὴ ἀπογοήτευση, ἀλλὰ ἐνωσα
ψυχολογικὸ ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον, ἀφότου
κυριάρχησε μέσα μου ἡ πεποίθηση, πὼς ὄλες οἱ
τεχνικὲς ἑλλείψεις εἶναι μελετημένες καὶ δὲν
ὀφείλονται σὲ συγγραφικὴ ἀδυναμία, μὰ στὴν
ἐφαρμογὴ μιάς στραβῆς ἀντιλήψεως γιὰ τὸ σκο-
πὸ τῆς τέχνης.

Μιάς ἀντιλήψεως πὸν προσπαθεῖ νὰ κατα-
στήσει τὴν τέχνη ὑπηρετρία τῆς ἐμμονης ἀσκη-
τικῆς ἰδέας, σύμφωνα μετὰ τὴν ὅποια ὁ κόσμος
πρέπει νὰ τὰ στερηθῆ ὄλα—τὸν ἀνθρωπισμὸ του,
τὴς χαρὲς του, τὴς αισθητικῆς του ἀπολαύσεις—
γιατί ὄλοι κι ὄλα πρέπει νὰ δουλεύουν γιὰ τὴν
ἐπιτυχία τοῦ μεγάλου σκοποῦ:—Πὼς τὸ ταχύτερο
θὰ λάμψῃ στὴν οἰκουμένη ὁ λευκὸς ἢ ἥλιος (ὡς
τὰ τώρα τὴ φωτίζει ὁ χρυσὸς ἢ ἥλιος) τῆς κοινο-
μιστικῆς Δικαιοσύνης.

Ἀπὸ τὴν ἰδεολογία αὐτὴ ἔπαθαν καὶ στὸν
ἄμοιρο τόπο μας ἀρκετοὶ εὐκόλο, νὰ ποῦμε, συγ-
χρονιζόμενοι, οἱ ὅποιοι—μιμούμενοι δυσαρεστη-
μένα μυαλά τῆς Εὐρώπης—εὐαγγελίζονται τὸν
ἐρχομὸ τῆς χρυσοῦς ἐποχῆς, ὑστερα ἀπὸ τὴν κα-
ταστροφή τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ τοῦ θεμε-
λιωμένου στὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου,
μετὰ τὴ δημιουργία ἐνός νέου πολιτισμοῦ πὸν θὰ
ἐδραιωθῆ στὴν ἰδέα τῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων.

Τὴ διάδοση καὶ τὴν ἀνάπτυξη στὸν τόπο μας
τῆς μεγάλης αὐτῆς ὑποσχέσεως ὑποβοηθεῖ τὸ
κοινωνιστικὸ ρομάντζο. Καὶ εἰδικότερα ἀναλύει
τὸ πὼς θὰ φθάσωμε ἀσφαλέστερα στὸ σκοπὸ.
Γιατί, φαίνεται, ὑπάρχουν δυὸ δρόμοι πὸν ὀδη-
γοῦν στὸ τέρας.

Δίκαιο, ἄρα, εἶναι νὰ δοῦμε ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ
οἱ «Δυὸ Δρόμοι». Ὁ ἥρωας τοῦ ρομάντζου, ὁ
Ἄντρεας Κράλης, ὁ δασκαλὸς καὶ μυθιστοριο-
γράφος πὸν μετὰ τ' ἄρθρα του καὶ τὰ ρομάντζα
δούλεβε ἀκούραστος γιὰ νὰ διαδώσει τὴς σοσια-
λιστικῆς ἀρχές, γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ, τὴς παραμονές
μᾶς ἐκλογῆς, πῆγε σὲ μὴν ἐπαρχιακὴ πόλη καὶ
ἀνακηρύχθη ὑποψήφιος, ὄχι γιὰ νὰ γίνει βου-
λευτὴς, μὰ γιὰ νὰ τοῦ δοθῆ ἡ εὐκαιρία νὰ ρίξει
τὸ σπόρο τοῦ φωτισμοῦ στὴν πόλη καὶ πρὸ πάν-
των στυὲς χωριάτες, οἱ ὅποιοι θὰ φωτισθοῦν
μαθαίνοντας ἀπὸ τὸ στόμα του, ὅτι δὲν πρέπει
νὰ ἐξακολουθοῦνε δουλεύοντας γιὰ νὰ πλουτίζουν
τὸν τσιφλικὰ, πὸν εἶναι ὁ κλέφτης τῶν κόπων
τους καὶ τῆς γῆς πὸν δικαιοματικὰ τοὺς ἀνήκει.

Συστηματικὸς καὶ φωτισμένος ὁ Ἄντρεας μί-
λησε τὴ μὴν μέρα στὴν πόλη, καὶ τὴν ἄλλη πῆγε
στὸ τσιφλικὶ τοῦ πολιτικοῦ του ἀντίπαλου Φλα-
μπουρὰ γιὰ νὰ διδάξει τοὺς χωριάτες. Αὐτοὶ δὲ
θέλησαν οὔτε νὰ τὸν ἀκούσουν. Κι ὁ Ἄντρεας
σάν ὑπομονητικὸς ἀπόστολος τῆς ἰδέας τῆς Δικαι-
οσύνης, χωρὶς ν' ἀπαγοητευθῆ γιὰ ὅτι ἄλλως τε
πρόσμενε, ἀρκέστηκε νὰ σκορπίσει στὸ χωριὸ φυλ-
λάδες—τὰ ὄπλα τοῦ φωτισμοῦ—κι ἔφυγε βέβαι-
ος πὸς ὁ σπόρος σιγὰ σιγὰ θὰ πιάσει κι' ὅτι
θαρθῆ ἢ μέρα πὸν οἱ χωριάτες θὰ θελήσουν
καὶ νὰ τὸν ἀκούσουν καὶ νὰ φωτισθοῦν.

Γιατί ὁ Ἄντρεας ἀκολουθοῦσε τὸ δρόμο τοῦ
φωτισμοῦ, τὸν ἀργὸ μὰ καὶ τὸν σίγουρο. Τὸν
πρῶτο, νὰ ποῦμε, *Δρόμο*. Εἶχ' ἐπανέλθει ὁ ἥρω-
ας τοῦ ρομάντζου στὸ Ξενοδοχεῖο του στὴν πόλη

καὶ καθότουνα σκεπτικός, ὅταν εἶδε νὰ υπαίνει στὴν καμαρὰ του ἕνας γιατρός τῆς ἐπαρχιώτικης πόλεως, πὺν μὲ λίγα λόγια τσεκουράτα τοῦ μαθαίνει πὺς εἶναι κι' αὐτὸς ὁμοϊδεάτης ἀπὸ καιρό, κι' ὅτι ἤρθε γιὰ νὰ τοῦ προτείνει καὶ νὰ τοῦ δείξει τὸ **Δρόμο** πὺν ὁδηγεῖ στὴν ἀμεση ἐπιτυχία. Νὰ ποῦμε τὸ **Δεύτερο Δρόμο**. Ὁ Ἄντρεας ἐνθουσιασμένος δέχεται νὰ τὸν ἀκούσει. Κι' ὁ ἐπαρχιώτης γιατρός ἐκθέτει χότε μὲ τὸν ὁμιότερο τρόπο τὴν εἰδεχθέστερη πρόταση πὺν θὰ μπορούσε νὰ συλλάβει ἀρρωστη φαντασία μωροῦ παιδιοῦ. Ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ πρότασις; Ἀκούστε.

Ἄφοῦ ὁ σκοπὸς εἶναι νὰ πάρουν οἱ χωρικοὶ τὰ κτήματα, μπορεί καὶ πρέπει αὐτὸ νὰ γίνει ἀμέσως κι' ὅπως ὅπως, ἀντὶ νὰ περιμένουν νὰ φωτισθοῦν πρῶτα οἱ χωρικοὶ κι' ἔπειτα νὰ τὰ ζητήσουν οἱ ἴδιοι. Στὴν εἰδικὴ μάλιστα περίστασις, αὐτὸς, ὁ Γιατρός, ὑπόσχεται νὰ τὰ πάρουν ἀμέσως τὰ κτήματα τοῦ Φλαμπουρά οἱ χωρικοὶ, γιατί εἶναι ἀποφασισμένος τὸ μυστικὸ μιᾶς ἀρρώστιας τοῦ Φλαμπουρά, πὺν τὸ ξέρει ἀπὸ τὸν ἴδιον αὐτὸν γιατρός του, νὰ τὸ μεταχειρισθεῖ σὰ μέσο ἐκβιασμοῦ γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάσει νὰ τὰ παραχωρήσει τὰ κτήματα. Οἱ λεπτομέρειες τοῦ μυστικοῦ—ἀηδέστερες, ἂν εἶναι δυνατό, κι' ἀπὸ τὴ σκέψη ἕνας γιατρός νὰ ἐκβιάσει τὸν πελάτη του μὲ τὸ μυστικὸ τῆς ἀρρώστιας πὺν τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ ἴδιος ὁ πελάτης,—δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν.

Ἐνδιαφέρει, ὅμως, νὰ καλοξετασθεῖ τι εἶδους—γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ!—δρόμος εἶναι αὐτὸς πὺν πρότεινε ὁ περιεργὸς αὐτὸς Ἐπαρχιώτης Ρωμῶς Ἐπαναστάτης Σοσιαλιστῆς Γιατρός. Ὁ ἀδικούσα κακόπιστα καὶ συνειδητὰ καὶ τὸν ἐπαναστατικὸ σοσιαλισμὸ καὶ τὸν κομμουνισμὸ καὶ τὸν ἀναρχισμὸ καὶ τὸν ὅποιανδήποτε ἀνταρτισμὸ, ἂν τοὺς ἀπέδιδε ὅτι μπορεί καὶ νὰ διανοήθησαν ποτὲ παραπλήσιο μέσο ἐνέργειας, τὸ ὅποῖον ἄλλως τε ὅσο δὲ μπορεί ἀπὸ τὴ φύση του νὰ γενικευθεῖ, εἶναι κι' ἐντελῶς περιττό.

Αὐτὸς ὁ Δεύτερος Δρόμος, κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶναι ἄτυχα διαγραμμένος. Καὶ φαίνεται νὰ εἶναι παρερμηνευμένος ὁ δρόμος τῆς ἀμεσης ἐνέργειας, πὺν διδάσκει ὁ Ἐπαναστατικὸς Σοσιαλισμὸς.

Ἀλλὰ μιὰ ἐξήγησις ψυχολογικὴ τῆς παρερμηνείας εἶναι δυνατὴ. Ὁ κ. Παρορίτης, ἐπειδὴ συχαίνεται—ἀπὸ τὸ ἔργο του ἔτσι φαίνεται τοῦλάχιστο—ἀπὸ τὰ βάρη εἰς ψυχῆς του τὸν ἐπαναστατικὸ σοσιαλισμὸ, ἀποφάσισε καὶ νὰ τὸν στιγματίσει. Καὶ γιὰ τοῦτο δημιούργησε τὸν ἠλίθιον τύπο τοῦ δήθεν ἀντάρτη ἐπαρχιώτη Γιατροῦ, τοῦ ἱκανοῦ νὰ συλλάβει τὸν πῶ ἀσκοπο καὶ τὸν πῶ χυδαῖον τῶν ἐκκληματικῶν τρόπων τῆς ἀμεσης ἐνέργειας.

Τὸ ὅτι κάτι τέτοιο συμβαίνει τὸ ἀποδείχνει καὶ ἡ θέρη, μὲ τὴν ὁποία τὸ κύριον πρόσωπο τοῦ ἔργου του, ὁ Ἄντρεας, τὴν ἀποκρούει τὴ βδελυρὴ πρότασις, ἀναπτύσσοντας πολλὰ λογικά καὶ μελετημένα ἐπιχειρήματα, γιὰ νὰ δείξει, πὺς μόνο τὸν **ἕνα δρόμο**, τὸ δρόμο τοῦ φωτισμοῦ, ἐπιβάλλεται καὶ συμφέρει νὰ ἀκολουθήσουν καὶ νὰ συμβουλευθοῦν οἱ ἀπόστολοι τοῦ νέου Εὐαγγελίου.

Μὰ πὺς δικαιολογημένα καὶ πὺς γενικά θὰ μπορούσε νὰ συμπεράνει ἕνας—πὺν σὰν κι' ἐμένα δὲ συμπαθεῖ διῶλον τὸ σοσιαλισμὸ ὁποιας δήποτε μορφῆς—ὅτι μέσα στὸ ρομάντζο τοῦ κ. Παρορίτη δείχνεται ὁπωσδήποτε ὁ ἕνας, ὁ θεμιτὸς δρό-

μος, μὰ δὲν ἐκτίθεται ἀντικειμενικά καὶ καθαρὰ ὁ δεύτερος ὁ δρόμος τῆς ἀμεσης ἐνέργειας. Γιατὶ ἀντὶς γιὰ τὸ δρόμο τῆς βίας μᾶς παρουσίασεν ἕναν παρερμηνευμένον τρόπο ἐνέργειας ἀσκοπῆς, μιᾶν ἀπιστη καρικατούρα τοῦ δευτέρου δρόμου.

Καὶ δὲν μπορούσε νὰ συμβεῖ διαφορετικά. Ἐντελῶς ξένοι ἀπὸ τὶς συνθήκες πὺν γένησαν τὶς σοσιαλιστικὲς θεωρίες, καὶ πὺς ξένοι ἀπὸ τὶς ἀνάγκες καὶ τὰ πράγματα πὺν ὑποδείχουν τοὺς ἀκολουθητέους κάθε φορὰ δρόμους, φυσικότατο εἶναι νὰ παρερμηνέωμε τὶς πρῶτες καὶ νὰ μὴ μπορούμε οὔτε νὰ τοὺς νιώσωμε τοὺς τρόπους τῆς ἐνέργειας, ὅσοι βιαζόμεστε νὰ τοὺς δεῖξομε, ἢ καὶ νὰ τοὺς διδάξομε.

P.

Κικῆς Δεκουλάκου. «Κουρειασμένες ψυχές» μυθιστόρημα, τόμ. Α'

Τὸ τρίτο ἢ τέταρτο μυθιστόρημα τῆς κυρίας Δεκουλάκου, εἶναι πρῶτα-πρῶτα συμπαθητικὸ κι' ἀξιόλογο σὰν ἔργο γυναικὸς. Οἱ γυναῖκες ἔχουν δικὸν τοὺς τρόπον νὰ γράφουν. Προσέχουν ὠρισμένες λεπτομέρειες, ἀφήνουν τὶς ἄλλες. Ἡ καλλιτεχνία λίγο τὶς ἐνδιαφέρει. Ἡ ἀνάλυσις πὺν κάνουν δίνεται ἀμέσως καὶ δίχως περιστροφές. Οὔτε στοὺς διαλόγους προσέχουν πολὺ, παρὰ ὅσο γιὰ ν' ἀντικαταστήσουν, μερικὲς φορὲς, μιᾶν ἱστορικῆ ἀντικειμενικῆ ἀφήγησις τῶν πραγμάτων. Ἡ τρικυμία καὶ ἡ σπουδὴ χαρακτηρίζει τὰ γραψίματά τους. Ἡ πλοκὴ τους εἶναι πλούσια κι' ἐνδιαφέρουσα. Οἱ τύποι τους ἐντονοὶ καὶ σαφεῖς. Καὶ ἡ ἀντίληψις τῆς πραγματικότητος ἴσια, εὐθεῖα, καθητὴ, εἰλικρινής. Ἀξίζει νὰ προσέχει κανεὶς τὰ προτερήματά τους, γιατί δὲν εἶναι τυχαῖα, παρὰ ἐκδηλώσεις ἑνὸς ὠρισμένου τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι καὶ μιᾶς συγγραφικῆς mentalité.

Βρίσκω τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ, ἀκριβῶς αὐτὰ, καὶ στὸ ἔργο τῆς κυρίας Κικῆς Δεκουλάκου, καὶ εἶναι περιττὸ νὰ τὰ ξαναπῶ. Θὰ προσθέσω μόνο τὴν ἀπλότητα καὶ τὴ φυσικότητα πὺν δίνει στὸ γράψιμό της. Δὲν ὑπάρχουν ἀπίθανες ὑπερβολικότητες, μήτε τραγικότητες τεχνητές. Ὑπάρχουν οἱ γνώριμοί μας, οἱ γείτονές μας, οἱ φίλοι μας, οἱ περαστικοὶ ἀπὸ τὸ δρόμο μας. Ὑπάρχει ἀκόμα κι' ἕνα μυστικὸ δράμα,—μιὰ θυσία, πραγματικὴ θυσία μιᾶς γυναικὸς, ἂν τὴν ἀναμετρήσεις καλά,—πὺν τὴν σκεπάζουν τὰ γέλια, τ' ἀνυποπτα, τ' ἀδιάφορα κι' ἀναίσθητα τῶν χυδαῖων ἀνθρώπων πὺν τὴν περιζώνουν. Ὑπάρχει ἕνα ἐξίλαστήριον θῆμα πὺν προσφέρεται ἀγόγγυστα κι' ἀδιαμαρτύρητα, καὶ πὺν κανεὶς δὲν ὑποπτεύεται τὸ ἄργον καὶ ἀπελπισμένον του μαρτύριον.

Τὸ ἔργο δὲν τελειώνει μὲ τὸν πρῶτον τόμον. Ἡ συνέχεια πὺν μαντεύεται γιὰ τὸν δεύτερον θ' ἀποκορυφώνεται, δίχως ἄλλο, σ' αὐτὸ τὸ τραγικὸ πλάσμα, πὺν ὁ θάνατός του ἴσως, σὰ στεφάνωμα τῆς θυσίας του, θὰ τὸ ἀπαλλάξει ἀπ' αὐτὴν.

T. A.

ΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΜΑΣ

Ὅλαι αἱ εἰκόνες αἱ σχετικαὶ μὲ τὸν Φώσκον, ταυτόγραφα κτλ. πὺν δημοσιεύονται εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο, καθὼς κι' αἱ ἄλλαι πὺν θὰ δημοσιευθοῦν εἰς ἐπόμενα, παρεχωρήθησαν εἰς τὴν «Νέαν Ἐστίαν» ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Καιροφύλα.